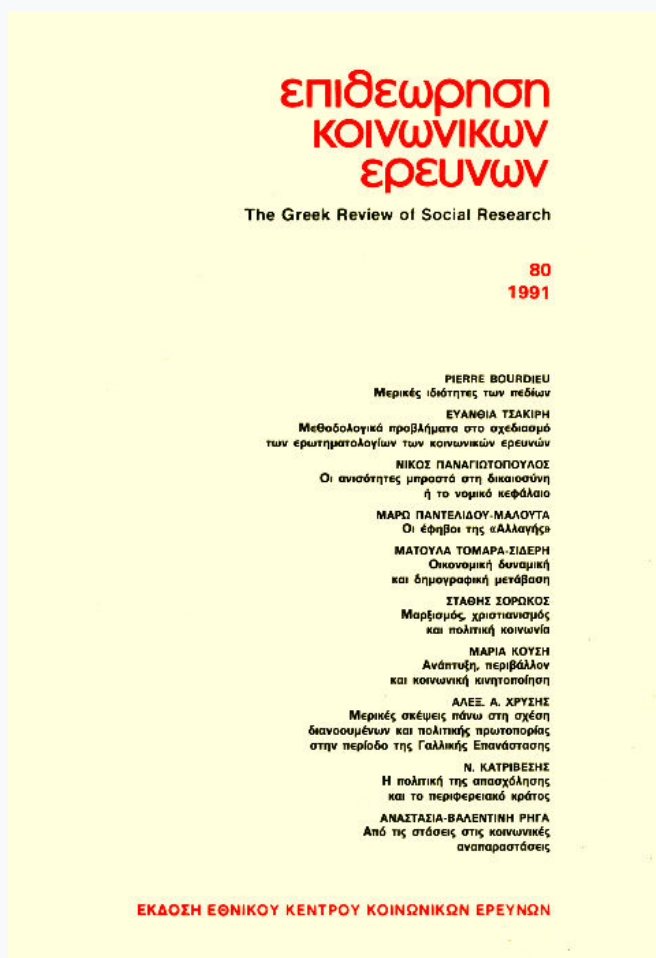

The Greek Review of Social Research

Vol 80 (1991)

80

Μερικές ιδιότητες των πεδίων

*Pierre Bourdieu, Νίκος Παναγιωτόπουλος,
Παναγιώτης Στεργίου*

doi: [10.12681/grsr.610](https://doi.org/10.12681/grsr.610)

Copyright © 1991, Pierre Bourdieu, Νίκος Παναγιωτόπουλος,
Παναγιώτης Στεργίου

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

To cite this article:

Bourdieu, P., Παναγιωτόπουλος Ν., & Στεργίου Π. (1991). Μερικές ιδιότητες των πεδίων. *The Greek Review of Social Research*, 80, 3–10. <https://doi.org/10.12681/grsr.610>

Pierre Bourdieu

ΜΕΡΙΚΕΣ ΙΔΙΟΤΗΤΕΣ ΤΩΝ ΠΕΔΙΩΝ*

Τα πεδία παρουσιάζονται στη συγχρονική σύλληψη ως δομημένοι χώροι θέσεων (ή πόστων) των οποίων οι ιδιότητες εξαρτώνται από τη θέση τους μέσα σ' αυτούς τους χώρους και οι οποίες μπορούν να αναλυθούν ανεξάρτητα από τα χαρακτηριστικά των κατόχων τους (εν μέρει καθορισμένα από αυτές). Υπάρχουν *γενικοί νόμοι των πεδίων*: πεδία τόσο διαφορετικά όσο το πεδίο της πολιτικής, της φιλοσοφίας, της θρησκείας έχουν αμετάβλητους νόμους του τρόπου λειτουργίας τους (αυτό είναι που κάνει το σχέδιο μιας γενικής θεωρίας να μην είναι ανέφικτο και να μπορούμε, στο εξής, να χρησιμοποιούμε αυτά που μαθαίνουμε γύρω από τον τρόπο λειτουργίας κάθε ξεχωριστού πεδίου για να εξετάζουμε και να ερμηνεύουμε άλλα πεδία, ξεπερνώντας έτσι τη θανάσιμη αντινομία της ιδιογραφικής μονογραφίας και της τυπικής και κενής θεωρίας). Κάθε φορά που μελετάμε ένα νέο πεδίο, είτε είναι το πεδίο της φιλολογίας του 19ου αιώνα, της μόδας σήμερα ή της θρησκείας στο Μεσαίωνα, ανακαλύπτουμε ειδολογικές (*spécifiques*) ιδιότητες, προσιδιάζουσες σ' ένα ξεχωριστό πεδίο, την ίδια στιγμή που προοδεύουμε στη γνώση των καθολικών μηχανισμών των πεδίων που προσδιορίζονται σε συνάρτηση με δευτερεύουσες μεταβλητές. Για παράδειγμα, οι εθνικές μεταβλητές κάνουν τους διαγενικούς (*générique*) μηχανισμούς, όπως είναι η πάλη ανάμεσα στους διεκδικητές και στους εξουσιάζοντες, να παίρνουν διαφορετικές μορφές. Αλλά, ξέροντας πως κάθε πεδίο θα βρούμε μια πάλη, της οποίας θα πρέπει κάθε φορά να αναζητούμε τις ειδολογικές μορφές, ανάμεσα στο νεοεισερχόμενο που προσπαθεί να παραβιάσει τις σφραγισμένες εισόδους και στον κυρίαρχο που προσπαθεί να υπερασπιστεί το μονοπώλιο και να αποκλείσει τον ανταγωνισμό.

Ένα πεδίο, ας υποθέσουμε το επιστημονικό πεδίο, ορίζεται μεταξύ άλλ-

* Παρουσίαση που έγινε στην πρότυπη ανώτερη Σχολή (Ecole Normale Supérieure) τον Νοέμβριο του 1976, για μια ομάδα φιλόλογων και ιστορικών της λογοτεχνίας και δημοσιεύτηκε στο Pierre Bourdieu, *Questions de Sociologie*, Minit, 1984, σ. 113-120.

λων, ορίζοντας τα διακυβεύματα και τα ειδολογικά συμφέροντα που είναι μη αναγώγιμα σε διακυβεύματα και σε συμφέροντα προσιδιάζοντα σε άλλα πεδία (δεν μπορούμε να προσελκύσουμε έναν φιλόσοφο με διακυβεύματα γεωγράφων) και τα οποία δεν γίνονται αντιληπτά από κάποιον που δεν έχει συγκροτηθεί για να εισέλθει στο πεδίο αυτό (κάθε κατηγορία συμφερόντων συνεπάγεται την αδιαφορία για άλλα συμφέροντα, για άλλες επενδύσεις, που είναι κατ' αυτόν τον τρόπο προορισμένα για να γίνονται αντιληπτά σαν παράλογα, α-νόητα ή μεγαλειώδη, ανιδιοτελή). Για να λειτουργήσει ένα πεδίο, πρέπει να υπάρχουν διακυβεύματα και άνθρωποι έτοιμοι να παίξουν το παιχνίδι, εφοδιασμένοι με την ξέιν (habitus) που συνεπάγεται τη γνώση και την αναγνώριση των εγγενών νόμων του παιχνιδιού, των διακυβευμάτων κ.λπ.

Μία έξις φιλόλογου, είναι ταυτόχρονα μια «τέχνη» («métier»), ένα κεφάλαιο τεχνικών, αναφορών, ένα σύνολο «πεποιθήσεων», όπως η τάση για παραχώρηση τόσης σημασίας στις υποσημειώσεις όσης και στο κείμενο, ιδιότητες που εξαρτώνται από την ιστορία (εθνική και διεθνή) της επιστήμης, από τη θέση της (ενδιάμεση) στην ιεραρχία των επιστημών, και που είναι ταυτοχρόνως ο όρος του τρόπου λειτουργίας του πεδίου και το προϊόν αυτού του τρόπου λειτουργίας (όχι, όμως, ολοκληρωτικά: ένα πεδίο μπορεί να αρκείται στην υποδοχή και στην καθιέρωση ενός ορισμένου τύπου έξεως ήδη συγκροτημένης με μεγαλύτερη ή μικρότερη πληρότητα).

Η δομή του πεδίου είναι μια κατάσταση της σχέσης δύναμης ανάμεσα στους φορείς ή στους θεσμούς που εμπλέκονται στην πάλη ή, αν προτιμάτε, της κατανομής του ειδολογικού κεφαλαίου που, συσσωρευμένο κατά τη διάρκεια προηγούμενων αγώνων, προσανατολίζει τις μεταγενέστερες στρατηγικές. Αυτή η δομή, η οποία βρίσκεται στην αρχή των στρατηγικών που προορίζονται να την μετασχηματίσουν, είναι εκείνη η ίδια που πάντα διακυβεύεται: οι αγώνες των οποίων ο τόπος είναι το πεδίο έχουν για διακύβευμα το μονοπώλιο της νόμιμης βίας (ειδολογική αυθεντία που είναι χαρακτηριστικό του εξεταζόμενου πεδίου), δηλαδή, τελικά, τη διατήρηση ή την ανατροπή της δομής της κατανομής του ειδολογικού κεφαλαίου. Μιλώντας για ειδολογικό κεφάλαιο, σημαίνει, ότι το κεφάλαιο αξίζει σε σχέση με ένα ορισμένο πεδίο, άρα μέσα στα όρια αυτού του πεδίου, και ότι μπορεί να μεταβληθεί σ' ένα άλλο είδος κεφαλαίου μόνο κάτω από ορισμένες συνθήκες. Σας αρκεί για παράδειγμα να σκεφθείτε την αποτυχία του Cardin όταν θέλησε να μεταφέρει στην υψηλή κουλτούρα ένα κεφάλαιο που συσσωρεύτηκε μέσα στην υψηλή ραπτική: ο τελευταίος κριτικός τέχνης όφειλε να επιβεβαιώσει τη δομική (structurale) του υπεροχή του μέλους ενός πεδίου δομικά πιο νόμιμου λέγοντας όλα όσα έκανε ο Cardin, σ' ό,τι αφορά τη νόμιμη τέχνη, ήταν απεχθές και επιβάλλοντας έτσι στο κεφάλαιό του το πιο δυσμενές ποσοστό (επαγγελματικής) μεταβολής (taux de conversion).

Αυτοί που, μέσα σε μία κατάσταση καθορισμένη από τη σχέση δύναμης, μονοπωλούν (με μεγαλύτερη ή μικρότερη πληρότητα) το ειδολογικό κεφάλαιο, θεμέλιο της εξουσίας ή του ειδολογικού κύρους που χαρακτηρίζει ένα πεδίο, κλίνουν προς στρατηγικές διατήρησης —αυτές που, στα πεδία παραγωγής των πολιτισμικών αγαθών, τείνουν προς την υπεράσπιση της *ορθοδοξίας*—, ενώ οι λιγότερο εφοδιασμένοι με κεφάλαιο (που είναι επίσης συχνά οι νεοεισερχόμενοι, άρα τις περισσότερες φορές, οι νεότεροι) είναι επιρρεπείς σε στρατηγικές ανατροπής — αυτές της *αίρεσης*. Είναι η αίρεση, η ετεροδοξία, ως κριτική ρήξη, συχνά δεμένη με την κρίση, με τη δόξα, που κάνει τους κυρίαρχους να βγουν απ' τη σιωπή και τους επιβάλλει να παράγουν τον αμυντικό λόγο της ορθοδοξίας, σκέψη δεξιά και δεξιών σκοπεύοντας να αποκαταστήσει το ισότιμο της σιωπηλής συναίνεσης της δόξας.

Άλλη ιδιότητα, ήδη λιγότερο ορατή, ενός πεδίου: όλοι οι άνθρωποι που εμπλέκονται σ' ένα πεδίο, έχουν από κοινού έναν ορισμένο αριθμό θεμελιωδών συμφερόντων, δηλαδή καθετί που είναι συνδεδεμένο με την ίδια την ύπαρξη του πεδίου: ως εκ τούτου, εκεί, μία αντικειμενική συνενοχή που υπόκειται σε όλους τους ανταγωνισμούς. Ξεχνάμε πως η πάλη προϋποθέτει μια συμφωνία ανάμεσα στους ανταγωνιστές πάνω σ' αυτό για το οποίο αξίζει να παλεύουμε και που απωθείται μέσα στο αυτονόητο, αφημένο στην κατάσταση της δόξας, δηλαδή καθετί που συνιστά το ίδιο το πεδίο, το παιχνίδι, τα διακυβεύματα, όλα τα προαπαιτούμενα που αποδεχόμαστε σιωπηρά, χωρίς να το ξέρουμε εξαιτίας του γεγονότος ότι παίζουμε, ότι εισερχόμαστε στο παιχνίδι. Αυτοί που συμμετέχουν στην πάλη συμβάλλουν στην αναπαραγωγή του παιχνιδιού συμβάλλοντας, με μεγαλύτερη ή μικρότερη πληρότητα, σύμφωνα με τα πεδία, στην παραγωγή της πίστης στην αξία των διακυβευμάτων. Οι νεοεισερχόμενοι οφείλουν να πληρώνουν ένα δικαίωμα εισόδου που συνίσταται στην αναγνώριση της αξίας του παιχνιδιού (η επιλογή και η επιλεκτική πρόσληψη (cooptation) δίνουν πάντα μεγάλη προσοχή στις ενδείξεις της ένταξης στο παιχνίδι, της επένδυσης) και στην (πρακτική) γνώση των αρχών του τρόπου λειτουργίας του παιχνιδιού. Είναι ταγμένοι στις στρατηγικές ανατροπής, οι οποίες όμως, κάτω από την απειλή του αποκλεισμού, μένουν περιχαρακωμένες μέσα σε ορισμένα όρια. Και πράγματι, *οι επιμέρους επαναστάσεις*, των οποίων τα πεδία είναι συνεχώς ο τόπος, δεν αμφισβητούν τα ίδια τα θεμέλια του παιχνιδιού, τη θεμελιώδη αξιωματική του, το βάθρο των έσχατων πίστευων πάνω στις οποίες στηρίζεται όλο το παιχνίδι. Αντίθετα, μέσα στα πεδία παραγωγής των πολιτισμικών αγαθών, της θρησκείας, της λογοτεχνίας, της τέχνης, η αιρετική ανατροπή επικαλείται την επιστροφή στις πηγές, στην προέλευση, στο πνεύμα, στην αλήθεια του παιχνιδιού, ενάντια στην κοινοτοπία και στον εξευτελισμό, από τα οποία έφτιαξε το αντικείμενο. (Ένας από τους παράγοντες που προστατεύει τα διάφορα παιχνίδια από τις

ολικές επαναστάσεις, καταστρέφοντας απ' τη φύση του όχι μόνο τους κυρίαρχους, και την κυριαρχία, αλλά και το ίδιο το παιχνίδι, είναι ακριβώς η ίδια η σπουδαιότητα της επένδυσης, σε χρόνο, σε προσπάθειες, κλπ. που υποθέτει η είσοδος το παιχνίδι και που, όπως οι δοκιμασίες των τελετών διαβίβασης [rites de passage], συμβάλλει στο να κάνει πρακτικά *αδιανόητη* την καθαρή και απλή καταστροφή του παιχνιδιού. Έτσι, λοιπόν, ολόκληροι τομείς της κουλτούρας —μπροστά σε φιλόλογους δεν μπορώ παρά να σκεφθώ τη φιλολογία...— έχουν σωθεί απ' το κόστος που υποθέτει η απόκτηση των απαραίτητων γνώσεων ακόμα και για να τις καταστρέψει μέσα στους τύπους.)

Διαμέσου της πρακτικής γνώσης των αρχών του παιχνιδιού, η οποία απαιτείται σιωπηρά από τους νεοεισερχόμενους, είναι όλη η ιστορία του παιχνιδιού, όλο το παρελθόν του παιχνιδιού, που παρευρίσκονται σε κάθε ενέργεια παιχνιδιού. Δεν είναι τυχαίο πως μια από τις πιο σίγουρες ενδείξεις της συστάσεως ενός πεδίου είναι, με την παρουσία μέσα στο έργο χναριών της αντικειμενικής σχέσης (ενίοτε, μάλιστα, συνειδητής) με τα άλλα έργα, περασμένα ή σύγχρονα, η εμφάνιση ενός σώματος από συντηρητές βίων —οι βιογράφοι— και έργων —οι φιλόλογοι, οι ιστορικοί τέχνης και λογοτεχνίας, που αρχίζουν να αρχειοθετούν τα προσχεδιάσματα, τα τυπογραφικά δοκίμια, τα χειρόγραφα, να τα «διορθώνουν» (το δικαίωμα της «διόρθωσης» είναι η νόμιμη βία του φιλόλογου), να τα αποκρυπτογραφούν, κλπ.—, τόσο άνθρωποι που συνδέονται με τη συντήρηση αυτού που παράγεται μέσα στο πεδίο, οι οποίοι έχουν συμφέρον να συντηρήσουν και να συντηρηθούν συντηρώντας. Και μια άλλη ένδειξη του τρόπου λειτουργίας, ως πεδίου, είναι το χνάρι της ιστορίας του πεδίου μέσα στο έργο (ακόμη και στη ζωή του παραγωγού). Θα έπρεπε να αναλύσουμε ως *acontrario* απόδειξη την ιστορία των σχέσεων ανάμεσα σ' ένα ζωγράφο που καλείται «ναϊφ» (δηλαδή που έχει εισέλθει μέσα στο πεδίο σχεδόν από απροσεξία, χωρίς να ξοφλήσει το δικαίωμα εισόδου, χωρίς να πληρώσει την χορήγηση...) όπως ο τελωνειακός Rousseau και οι σύγχρονοι καλλιτέχνες, οι Jarry, ο Apollinaire ή ο Picasso, που παίζουν (με την κύρια σημασία της λέξης, με όλα τα είδη δόλων, περισσότερο ή λιγότερο, ελεημόνων) αυτόν, που δεν ξέρει να παίζει το παιχνίδι, που ονειρεύεται να κάνει Bouguereau ή Bonnat την εποχή του φουτουρισμού και του κυβισμού, και που σπάει το παιχνίδι, αλλά ακούσια, και σε κάθε περίπτωση, χωρίς να το ξέρει, σαν τον τελείως άσχετο, με πλήρη έλλειψη συνείδησης, σε αντίθεση με ανθρώπους, όπως ο Duchamp ή ακόμα ο Satie, που γνωρίζουν αρκετά τη λογική του πεδίου για να την αψηφήσουν και ταυτόχρονα να την εκμεταλλευτούν. Θα έπρεπε επίσης να αναλύσουμε την ιστορία της μεταγενέστερης ερμηνείας του έργου, που, προς χάριν της υπερερμηνείας, το επαναφέρει σε τάξη (rang), δηλαδή στην ιστορία, και προσπαθεί να μεταβάλλει αυτόν τον ερα-

σιτέχνη ζωγράφο (οι αισθητικές αρχές της ζωγραφικής του, όπως η βάνουση μετωπικότητα των πορτραίτων, είναι αυτές που τα μέλη των λαϊκών τάξεων εμπλέκουν στις φωτογραφίες τους), σε συνειδητό και εμπνευσμένο επαναστάτη.

Υπάρχει φαινόμενο πεδίου (*effet de champ*) όταν δεν μπορούμε πλέον να καταλάβουμε ένα έργο (και την αξία, δηλαδή την πίστη, που του παραχωρείται) χωρίς να γνωρίζουμε την ιστορία του πεδίου παραγωγής του έργου — απ' όπου εξηγητές, σχολιαστές, ερμηνευτές, ιστορικοί, σημειολόγοι και άλλοι φιλόλογοι, δικαιολογούν την ύπαρξή τους ως οι μόνοι ικανοί να εξηγήσουν το έργο και την αναγνώριση της αξίας της οποίας είναι αντικείμενο. Η κοινωνιολογία της τέχνης ή της λογοτεχνίας που συνδέει άμεσα τα έργα με τη θέση των παραγωγών ή των πελατών τους μέσα στον κοινωνικό χώρο (την κοινωνική τάξη) χωρίς να λαμβάνει υπόψη της τη θέση τους μέσα στο πεδίο παραγωγής («αναγωγή» που δεν δικαιολογείται, επακριβώς, παρά μόνο για τους «ναίφ»), αποκρύπτει ό,τι οφείλει το έργο στο πεδίο και στην ιστορία του, δηλαδή, ακριβέστατα, αυτό που κάνει ένα έργο να είναι έργο τέχνης, επιστήμης ή φιλοσοφίας. Ένα νόμιμο φιλοσοφικό (ή επιστημονικό κλπ.) πρόβλημα είναι ένα πρόβλημα που οι φιλόσοφοι (ή οι επιστήμονες κλπ.) αναγνωρίζουν (με το διπλό νόημα) σαν τέτοιο (επειδή είναι εγγεγραμμένο μέσα στη λογική της ιστορίας του πεδίου και μέσα στις ιστορικά συγκροτημένες διαθέσεις, για και από την ένταξη στο πεδίο) και το οποίο, εξαιτίας της ειδολογικής εξουσίας που του αναγνωρίζουμε, έχει όλες τις ευκαιρίες ν' αναγνωριστεί ευρύτατα ως νόμιμο. Εδώ, ακόμα, το παράδειγμα των «ναίφ» είναι πολύ διαφωτιστικό. Είναι άνθρωποι που προέβαλαν τους εαυτούς τους, στο όνομα μιας προβληματικής από την οποία αγνοούσαν τα πάντα, στο *statut* των ζωγράφων ή των συγγραφέων (και επιπλέον επαναστατών): οι λεκτικοί συνειρμοί του Jean-Pierre Brisset, οι μεγάλες του ακολουθίες από ισώσεις λέξεων, από παρηχησίες και ασυνάρτητους λόγους, που προόριζε για τις Σοφές κοινωνίες και για τις ακαδημαϊκές διαλέξεις, εξαιτίας ενός λάθους πεδίου που βεβαιώνει την αθωότητά του, θα παρέμεναν τα φιλοπονήματα του αλλοτριωμένου που θα βλέπαμε καταρχήν, αν η «παταφυσική» του Jaggy, τα καλαμπούρια του Apollinaire ή του Duchamp, η αυτόματη γραφή των σουρρεαλιστών δεν είχαν δημιουργήσει την προβληματική σε σχέση με την οποία θα μπορούσαν να αποκτήσουν νόημα. Αυτοί οι ποιητές-αντικείμενα, αυτοί οι ζωγράφοι-αντικείμενα, αυτοί οι αντικειμενικοί επαναστάτες, επιτρέπουν να παρατηρήσουμε, μεμονωμένα, τη δύναμη μετουσίωσης του πεδίου. Αυτή η δύναμη δεν ασκείται λιγότερο, έστω και κατά τρόπο λιγότερο φανερό και περισσότερο θεμελιωμένο, πάνω στα έργα των επαγγελματιών οι οποίοι, γνωρίζοντας το παιχνίδι, δηλαδή την ιστορία του παιχνιδιού και την προβληματική, ξέρουν τι κάνουν (για τίποτα στον κόσμο δεν θέλουμε να πούμε πως είναι

κυνικοί), έτσι ώστε η *αναγκαιότητα* που προδίδει η ιεροποιητική ανάγνωση δεν εμφανίζεται τόσο φανερά όπως το προϊόν μιας αντικειμενικής συγκυρίας (αυτό που είναι επίσης, και πολύ περισσότερο, εφόσον προϋποθέτει μια θαυμαστή αρμονία ανάμεσα σε μια φιλοσοφική διάθεση και μια κατάσταση των προσδοκιών που είναι εγγεγραμμένες στο πεδίο). Ο Heidegger, είναι συνήθως Spengler ή Jünger που έχουν διηθηθεί στο φιλοσοφικό πεδίο. Έχει να πει πολύ απλά πράγματα: η τεχνική είναι παρακμή της Δύσης· από τον Descartes και μετά, όλα πάνε από το κακό στο χειρότερο, κλπ. Το πεδίο, ή, ακριβέστερα, η έξις (habitus) του επαγγελματία εκ των προτέρων προσαρμοσμένη στις απαιτήσεις του πεδίου (για παράδειγμα, στον ισχύοντα ορισμό της νόμιμης προβληματικής) θα λειτουργήσει σαν ένα εργαλείο μετάφρασης: «Συντηρητικός επαναστάτης» στη φιλοσοφία, σημαίνει επανάσταση της εικόνας της καντιανής φιλοσοφίας δείχνοντας πως στις ρίζες αυτής της φιλοσοφίας, που παρουσιάζεται ως η κριτική της μεταφυσικής, υπάρχει η μεταφυσική. Αυτός ο συστηματικός μετασχηματισμός των προβλημάτων και των θεμάτων δεν είναι το προϊόν μιας συνειδητής έρευνας (και υπολογισμένης, κυνικής) αλλά το αυτόματο αποτέλεσμα της ένταξης στο πεδίο και της κατοχής της ειδολογικής ιστορίας του πεδίου που συνεπάγεται. Το να είσαι φιλόσοφος, σημαίνει το να κατέχεις αυτό που πρέπει να κατέχεται από την ιστορία της φιλοσοφίας, για να ξέρεις να συμπεριφερθείς ως φιλόσοφος μέσα σ' ένα φιλοσοφικό πεδίο.

Οφείλω να επιμείνω για μία ακόμα φορά στο γεγονός πως η αρχή των φιλοσοφικών στρατηγικών (ή λογοτεχνικών κλπ.) δεν είναι ο κυνικός υπολογισμός, η συνειδητή έρευνα της μεγιστοποίησης του ειδολογικού κέρδους, αλλά μια ασυνείδητη σχέση ανάμεσα σε μία έξις και ένα πεδίο. Οι στρατηγικές, για τις οποίες μιλώ, είναι δράσεις αντικειμενικά προσανατολισμένες ως προς σκοπούς που μπορούν να μην είναι οι υποκειμενικά επιδιωκόμενοι σκοποί. Και η θεωρία της έξεως σκοπεύει να θεμελιώσει τη δυνατότητα μιας επιστήμης των πρακτικών, αποφεύγοντας το δίλημμα του δυνατισμού και του μηχανισμού. (Η λέξη συμφέρον, που χρησιμοποίησα πολλές φορές, είναι επίσης πολύ επικίνδυνη γιατί κινδυνεύει να επικαλεστεί έναν ωφελιμισμό που είναι ο βαθμός μηδέν της κοινωνιολογίας. Αυτό σημαίνει πως η κοινωνιολογία δεν μπορεί να ξεπεράσει το αξίωμα του συμφέροντος, υπό την έννοια της *ειδολογικής επένδυσης* μέσα στα διακυβεύματα, που είναι συγχρόνως ο όρος και το προϊόν της ένταξης σ' ένα πεδίο). Η έξις, σύστημα διαθέσεων που αποκτήθηκαν από άρρητη ή ρητή μαθητεία που λειτουργεί σαν ένα σύστημα γενετήριων σχημάτων, γεννά στρατηγικές που μπορεί να είναι αντικειμενικά σύμφωνες προς τα αντικειμενικά συμφέροντα των δημιουργών τους, χωρίς να έχουν γίνει σαφώς αντιληπτές μ' αυτό το σκοπό. Υπάρχει μια ολόκληρη επανεκπαίδευση που πρέπει να γίνει για να ξεφύγουμε από το δίλημμα του

αφελούς φιναλισμού (που θα έγραφε για παράδειγμα πως η έμπνευση της «επανάστασης» που οδηγεί τον Apollinaire στο τόλμημα του *Δευτέρα, οδός Κριστίν* και άλλες *ready made* ποιητικές, γεννήθηκε από την φροντίδα να τεθεί επικεφαλής του κινήματος που είχε υποδείξει ο Cendrars, οι φουτουριστές ή ο Delaunay) και της μηχανιστικού τύπου εξήγησης (που θα εστίαιρε τον μετασηματισμό αυτό για ένα άμεσο και απλό αποτέλεσμα κοινωνικών καθορισμών). Όταν οι άνθρωποι δεν έχουν παρά ν' αφήσουν ελεύθερη την έξιν τους για να υπακούσουν στην εγγενή αναγκαιότητα του πεδίου και να ικανοποιήσουν τις απαιτήσεις που βρίσκονται εγγεγραμμένες σ' αυτό (πράγμα που συγκροτεί σε κάθε πεδίο τον ορισμό, μάλιστα, της αριστείας), δεν έχουν καθόλου συνείδηση ότι θυσιάζουν σ' ένα καθήκον και, ακόμα λιγότερο, ότι αναζητούν τη μεγιστοποίηση του κέρδους (ειδολογικού). Έχουν, λοιπόν, το επιπρόσθετο κέρδος να θεωρούν τους εαυτούς τους και να θεωρούνται ως τελείως ανιδιοτελείς.

Μετάφραση*: ΝΙΚΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ, ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ

*Ευχαριστούμε θερμά τον Pierre Bourdieu και τις εκδόσεις Minuit που μας επέτρεψαν τη μετάφραση.

Το κείμενο αυτό είναι αναμφίβολα η πιο συνθετική και η πιο απλή παρουσίαση της θεωρίας των πεδίων που επεξεργάζεται ο Pierre Bourdieu. Μέσα σ' αυτό το κείμενο, υπογραμμίζει τις θεμελιακές ιδιότητες και τους γενικούς νόμους της λειτουργίας όλων των κοινωνικών πεδίων.

Η έννοια του πεδίου είναι ένας από τους όρους της κατασκευασμένης σχέσης των δύο τρόπων ύπαρξης του κοινωνικού, δηλαδή της *έξεως* (habitus) και του πεδίου (champ), ή, αν θέλουμε, της «ιστορίας που έγινε σώμα και της ιστορίας που έγινε πράγμα», όπως χαρακτηριστικά λέει ο ίδιος. Η σχέση αυτή, υποκαθιστώντας την αφελή σχέση μεταξύ ανθρώπου και κοινωνίας, είναι στην αρχή της νέας θεωρίας της υποκειμενικότητας που προτείνει ο Pierre Bourdieu, η οποία βοήθησε αποφασιστικά την κοινωνική επιστήμη να υπερβεί τις διάφορες αντιθέσεις που διαρούν πραγματικά το κοινωνιολογικό πεδίο, όπως είναι, για να μην αναφέρουμε παρά μερικές, η αντίθεση μεταξύ μακρο-κοινωνιολογίας και μικρο-κοινωνιολογίας ή μεταξύ δομισμού και ορισμένων μορφών φαινομενολογίας.

Η χρησιμοποίηση της έννοιας του πεδίου απαιτεί, σύμφωνα με τον Pierre Bourdieu, μια μετατροπή ολόκληρης της συνηθισμένης θεώρησης του κοινωνικού κόσμου, η οποία αναφέρεται μόνο στα ορατά πράγματα, δηλαδή στον άνθρωπο και στην ομάδα. Και, κυρίως, η έννοια του πεδίου υποθέτει μια ρήξη με τη ρεαλιστική παράσταση, η οποία τείνει να περιορίσει την επίδραση του *περιβάλλοντος* (milieu) στην επίδραση της άμεσης δράσης η οποία πραγματοποιείται μέσα σε μια αλληλόδραση. Σύμφωνα με τον Pierre Bourdieu «είναι η δομή των σχέσεων που συγκροτούν το χώρο του πεδίου που υπαγορεύει τη μορφή που μπορούν να λάβουν οι ορατές σχέσεις αλληλόδρασης και το ίδιο το περιεχόμενο της εμπειρίας που μπορούν να έχουν οι φορείς» (Pierre Bourdieu, *Leçon sur la leçon*, Minuit, 1982, σ. 42).

Μέσα σ' αυτή την προοπτική ο Pierre Bourdieu δεν μεταχειρίζεται τα κοινωνικά γεγονότα ως πράγματα ή ως άτομα αλλά ως σχέσεις.

Θα βρεις συμπληρωματικές αναπτύξεις και εφαρμογές της θεωρίας των πεδίων στα δημοσιεύματα των *Actes de la recherche en sciences sociales*: Pierre Bourdieu, «Le couturier et sa

griffe. Contribution à une théorie de la magie”, 1 (1975), σ. 7-36. “L’ontologie politique de Martin Heidegger”, 5-6 (1975), σ. 109-156. “Le champ scientifique”, 2-3 (1976), σ. 88-104. Pierre Bourdieu και M. de St. Martin, “Le patronat”, 20-21 (1978), σ. 3-82. Pierre Bourdieu, “Le mort saisit le vif”, 32-33 (1980), σ. 3-14. “La représentation politique. Eléments pour une théorie du champ politique”, 36-37 (1981), σ. 3-24. “Effet de champ et effet de corps”, 59 (1985), σ. 73. “La force du droit. Eléments pour une sociologie du champ juridique”, 64, (1986), σ. 3-19. Pierre Bourdieu και M. de St. Martin, “Agrégation et ségrégation. Le champ des grandes écoles et le champ du pouvoir”, 69, (1987), σ. 2-50. Pierre Bourdieu, “Variants et invariants. Eléments pour une histoire structurale du champ des grandes écoles”, 70, (1987), σ. 3-30. Βλ. επίσης Pierre Bourdieu, *Le sens pratique*, Editions de Minuit, Παρίσι 1980. Βλ. ακόμα στον ελληνικό χώρο των εκδόσεων Pierre Bourdieu: *Τρεις μελέτες πεδίου, παρουσίαση Νίκου Παναγιωτόπουλου, Διάττων*, 1991, και Pierre Bourdieu, «Η λογοκρισία», μτφρ. Παναγιώτη Γεωργίου, *Επιθ. Κοιν. Ερευνών*, 78 (1990).